

چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها (مورد مطالعه: دانشگاه حضرت معصومه(س))

رسول عباسی¹

سیده فاطمه فقیهی²

راحله محرمی³

عذرا استواری⁴

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های دولتی تک‌جنسیتی کشور بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها بود که به صورت نمونه در دانشگاه حضرت معصومه(س) اجرا شد. **روش:** روش پژوهش، توصیفی پیمایشی و جامعه آماری آن شامل کارکنان، اساتید و دانشجویان دانشگاه حضرت معصومه(س) بود. نمونه‌گیری به شیوه در دسترس و تعداد نمونه 140 نفر بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس معادلات ساختاری و آزمون تی با استفاده از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس.22 و اسمارت پی.ال.اس.3 انجام شد. **یافته‌ها:** با مطالعه سند اسلامی شدن دانشگاهها، ابعاد و مؤلفه‌های دانشگاه اسلامی در چهار حوزه فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی استخراج شد. یافته‌های خاص این پژوهش نشان داد که ابعاد فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی دانشگاه حضرت معصومه(س) در وضعیت قابل قبولی قرار دارد. **نتیجه‌گیری:** همه دانشگاهها بر اساس مقیاس استخراجی در این پژوهش می‌توانند وضعیت خود را از نظر مؤلفه‌های دانشگاه اسلامی ارزیابی کنند. در خصوص دانشگاههای تک‌جنسیتی نیز با توجه اهمیت نقش زنان در توسعه جامعه، با تقویت ابعاد فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی در این دانشگاهها می‌توان اثربخشی این مؤسسات را در آموزش عالی کشور افزایش داد.

واژگان کلیدی: دانشگاه اسلامی، شاخصهای دانشگاه اسلامی، سند اسلامی شدن دانشگاهها، ارزیابی عملکرد دانشگاه تک‌جنسیتی.

دریافت مقاله: 00/02/04 ؛ تصویب نهایی: 00/07/30

- مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخصهای علمی و اجتماعی در دانشگاههای تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی سازی دانشگاهها».
1. دکترای مدیریت رفتار سازمانی، استادیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه(س) (نویسنده مسئول)/ نشانی: قم؛ انتهای بلوار الغدیر، دانشگاه حضرت معصومه(س)؛ نامبر: Email: r.abbasi@hmu.ac.ir/02533209050
  2. دکترای حقوق عمومی، استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه حضرت معصومه(س).
  3. دانشجوی دکتری مدیریت رفتار سازمانی، دانشکده مدیریت، پردیس فارابی دانشگاه تهران.
  4. دانشجوی دکتری مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت پردیس فارابی دانشگاه تهران.

4 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

الف) مقدمه

موضوع اسلامی شدن دانشگاهها در ایران، سال 1359 همزمان با آغاز انقلاب فرهنگی شروع شد (خان‌محمدی، 1385: 86). دانشگاهی اسلامی است که ارکان آن را نیروهای مؤمن و متعهد تشکیل دهند و هدف اسلامی و دینی داشته باشد. همچنین ارزشهای اسلامی در صدر ارزشهای آن قرار گیرد (جوایبخش و همکاران، 1399) اسلامی شدن دانشگاه به معنای اجبار یک حاکمیت، طبقه یا صنف خاص نیست، بلکه ترکیب دانش‌اندوزی با آداب معنوی و ارزشهای اسلامی و انسانی در جامعه علمی است (فضل‌الهی قمشی و اسلامی‌فر، 1390). سید حسین العطاس یکی از مؤثرترین اندیشمندان آسیای جنوب شرقی درباره دانشگاه اسلامی می‌نویسد: دانشگاه اسلامی، دانشگاهی است همانند هر مرکز آموزشی دیگری که امروزه در دنیا وجود دارد؛ با این فرق که این دانشگاه دارای هویت اسلامی است (ذاکر صالحی، 1384). دانشگاه اسلامی مستلزم مسلح شدن آن به ویژگی‌های برشمرده شده در سازمانهای یادگیرنده و به ویژه یاددهنده است تا در عرصه رقابت، متأثر از پدیده‌ها و چالشهای آموزش عالی، به ویژه جهانی شدن، بتواند عملکرد مناسبی در عین حفظ هویت دینی خود داشته باشند (فضل‌الهی و حیدرزاده، 1398). سند اسلامی شدن دانشگاه که از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه شده است، می‌تواند یک توافق مشترک در این زمینه باشد. وجود دانشگاه اسلامی می‌تواند نقش پیشران را در این زمینه داشته باشد. ویژگی‌های مطلوب نهاد دانشگاه در قالب سند اسلامی شدن دانشگاهها، تدوین و به تصویب رسید. سپس در سال 1391، ذیل نقشه جامع علمی کشور، بازنگری و مجدداً به تأیید شورای اسلامی شدن دانشگاهها رسید.

جنسیت، یکی از موضوعاتی است که در موضوع دانشگاه اسلامی مطرح شده است. تأثیر جنسیت در شکل‌گیری انگیزش پیشرفت در پژوهشهای روان‌شناسی و آموزشی، تاریخی طولانی دارد (میس¹ و همکاران، 2006). تفکیک جنسیتی در دانشگاهها در ادامه بحث اسلامی‌سازی دانشگاهها مطرح می‌شود. عدالت جنسیتی، یعنی رعایت تناسب زنان و مردان در دسترسی به همه امکانات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی؛ به گونه‌ای که هر یک از دو جنس، متناسب با ویژگی‌های زنانه یا مردانه، از تمامی امکانات برخوردار باشند و هیچ‌گونه ستم یا اجحافی در حق آنان وارد نشود (آذربایجانی، 1388). اقدام هشتم از راهبرد چهاردهم نظام فرهنگی - تربیتی سند دانشگاه اسلامی، به «ترغیب و حمایت از تأسیس و گسترش دانشگاههای ویژه دختران و پسران» اشاره کرده است. تفکیک جنسیتی در دانشگاهها همواره از موضوعات بحث میان مسئولان و کارشناسان مذهبی و دانشگاهی بوده است. موافقان از آنجا که تفکیک جنسیتی به تعدیل فضای فرهنگی - روانی دانشگاه و عدم اختلاط بین دختر و پسر کمک می‌کند، آن را یکی از جنبه‌های مهم اسلامی شدن دانشگاهها می‌دانند؛ در حالی که مخالفان معتقدند طراحان و حامیان طرح جداسازی جنسیتی در دانشگاهها، مخالف حضور زن در اجتماع بوده و مدعی‌اند که با اجرای این طرح، شأن انسانی زنان نادیده انگاشته شده است و میزان ازدواج در جامعه کاهش می‌یابد. (پایگاه پرسمان، 1391)

رسول عباسی و همکاران ♦ 5

با توجه به کمبود پژوهش‌های پیشین در موضوع ارزیابی وضعیت دانشگاهها از منظر شاخصهای دانشگاه اسلامی، این پژوهش به استخراج ابعاد عملکردی دانشگاهها از سند اسلامی‌سازی دانشگاهها و ارزیابی وضعیت آن در یک دانشگاه تک‌جنسیتی می‌پردازد.

1. چارچوب نظری

یک) مأموریت دانشگاه اسلامی

دانشگاه اسلامی، دانشگاهی است که باید اهداف، راهبردها، برنامه‌ها و دستاوردهای خود را در دو زمینه مهم تولید علم و استاد، بر مبنای آموزه‌های اسلامی طراحی کند و بدان اهتمام ورزد. چنین دانشگاهی، مأموریت‌محور بوده و نیل به آرمانهای اسلامی، رسالت آن است (قبری و منافی، 1395). دانشگاهها و مراکز آموزش عالی، اصول جهان‌بینی و نظام اعتقادی و ارزشی جامعه را در خود متجلی می‌سازند. (برگرفته از سند دانشگاه اسلامی، مصوب 1392/04/25)

در سند دانشگاه اسلامی، مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، تربیت متخصصان متعهد، خلاق، متخلق، ماهر و کارآفرین، تولید علم و فناوری و داشتن ساختار کارآمد و اثربخش، از مأموریت‌های دانشگاه اسلامی ذکر شده است. حاکمیت اصول اعتقادی، قدسی بودن محیط علمی، خردورزی، تقدّم تزکیه بر تعلیم، تعهد به آرمانهای انقلاب اسلامی، جهاد علمی، ارتقای جایگاه خانواده و اعتلای فرهنگی فضای عمومی دانشگاه، جزء اصول دانشگاه اسلامی مندرج در سند است. دانشگاه اسلامی دارای چهار چشم‌انداز فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهش و فناوری و مدیریتی به شرح ذیل است:

1. چشم‌انداز فرهنگی - تربیتی: «خردورز، آزاداندیش و خلاق»، «با اعتماد به نفس علمی و ملی بالا و تأمین‌کننده استقلال علمی و خودکفایی کشور»، برخوردار از «هویت تمدن‌ساز اسلامی - ایرانی»، «الهام‌بخش در جهان اسلام»، «متعهد به آرمانهای انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی»، «پرورش‌دهنده نخبگانی عالم، معتقد، متشّرع و متخلق و مهذب» و «تجلی‌بخش الگوی سبک زندگی اسلامی - ایرانی».

2. چشم‌انداز آموزشی: «برخوردار از اساتید عالم، متدین، انقلابی، محقق و مولّد علم نافع، کارآمد و منطبق بر آموزه‌های دینی و وحیانی، عدالتخواه و آزاداندیش، تربیت‌یافته در مکتب اسلام و انقلاب، مسئولیت‌پذیر در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی با توانایی تربیت دانش‌آموختگانی متخصص، متعهد، خلاق و کارآفرین، تولید‌کننده محتوای آموزشی منطبق بر دین، عدالت‌محور، معتقد به نورانیت و قدسیت علم و تکریم عالم و متعلم».

3. چشم‌انداز پژوهش و فناوری: پیشتاز در عرصه «تولید و گسترش مرزهای دانش و علوم کاربردی و کارآمد مبتنی بر آموزه‌های دینی و وحیانی» با «مرجعیت علمی و فرهنگی در جهان اسلام» و «پیشتاز نهضت نرم‌افزاری» با توانایی جذب و تربیت محققانی نوآور و توانمند در حل و تحلیل چالش‌های علمی و بین‌المللی و دانشمندی برتر در عرصه‌های مورد نیاز کشور و منطقه و متعامل با حوزه.

6 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

4. چشم‌انداز مدیریتی: «توازن و نظام‌مند»، «عدالت‌محور و کارآمد»، «در خدمت مصالح عمومی و منافع ملی»، «کارآفرین، ارتقادهنده بعد علمی، مهارتی و اخلاقی سرمایه‌های انسانی»، «دارای شاخص و استانداردهای بومی» و «پویا و با نشاط».

سپس سند به بیان اهداف کلان خود، از جمله تعمیق و نهادینه‌سازی معارف و آموزه‌های اسلامی، تحقق آرمانها و ارزشهای انقلاب اسلامی، تولید دانش تمدنی، تعمیق خردورزی و عقلانیت و تقویت روحیه آزاداندیشی و خلاقیت، دستیابی به اقتدار علمی، فرهنگی و اقتصادی، توسعه عدالت آموزشی، توسعه تعامل علمی در عرصه‌های بین‌المللی، گسترش تعامل حوزه و دانشگاه، تحقق سبک صحیح زندگی اسلامی، ارتقای مستمر و نظام‌مند بعد علمی، مهارتی و اخلاقی دانشگاهیان، مشارکت حداکثری دانشگاهها در تمدن‌سازی نوین اسلامی و احیا و ارتقای نقش خانواده در فرایند تعلیم و تربیت پرداخته است. پس از آن، راهبردها و اقدامات مدنظر سند را برای تحقق این اهداف کلان، در چهار نظام فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی و فناوری و مدیریتی ارائه کرده است. اجزای این سند در شکل 1 ترسیم شده است.

شکل 1: اجزای سند دانشگاه اسلامی، مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی

دو) دانشگاههای تک‌جنسیتی

پژوهشگران همواره به مطالعه تفاوت‌های جنسیتی در آموزش توجه کرده‌اند (حجاری و نقش، 1386: 84). با توجه به اینکه مناسبات میان دو جنس به یکی از شاخصهای اسلامی شدن تبدیل شده است؛ در فضای دانشگاه نیز تلاش به منظور اسلامی شدن دانشگاه، در قالب سیاست‌گذاری در رابطه میان دو جنس نمود پیدا کرد (انتظاری، 1396). در راهبرد چهاردهم نظام فرهنگی - تربیتی سند دانشگاه اسلامی با مضمون «نهادینه‌سازی فرهنگ عفاف و حجاب، ساماندهی فضای عمومی دانشگاهها و حفظ شئون محیط علمی دانشگاه»، دو اقدام در خصوص مدیریت روابط دانشجوی دختر و پسر در دانشگاه آمده است:

اقدام 6: بازنگری و بهسازی در طراحی فضاها و بهینه‌سازی خدمات دانشگاه با هدف کاهش اختلاط غیر ضروری دختر و پسر.

7 ♦ رسول عباسی و همکاران

اقدام 8: ترغیب و حمایت از تأسیس و گسترش دانشگاه‌های ویژه دختران و پسران، با رعایت عدالت و کیفیت آموزشی و حق انتخاب داوطلبانه خانواده‌ها.

همان گونه که در اقدام هشتم مشخص است، گسترش دانشگاه‌های تک‌جنسیتی جزء اقدامات راهبردی پیشنهادی سند دانشگاه اسلامی برای اعتلای نظام فرهنگی - تربیتی دانشگاه‌ها ذکر شده است.

آموزش تک‌جنسیتی¹ روشی است که در آن دختران و پسران در کلاسها، ساختمانها یا مراکز آموزشی مجزاً تحصیل می‌کنند. این شیوه تحصیلی تا قبل از نیمه قرن بیستم، به ویژه در سطح آموزش متوسطه و آموزش عالی رواج بسیار داشت. آموزش تک‌جنسیتی در بسیاری از فرهنگها، پایه‌های دینی و سنتی دارد. هر چند امروز این اصطلاح بیشتر در مدارس کاربرد دارد، اما در برخی مراکز آموزش عالی در دنیا که بر پایه سیستم تک‌جنسیتی فعالیت می‌کنند، دیده می‌شود. در قاره آسیا نیز دانشگاهها و کالج‌های متعددی در حوزه آموزش زنان به صورت اختصاصی فعالیت می‌کنند که از مهم‌ترین آنها می‌توان به دانشگاه آسیایی زنان در بنگلادش و دانشگاه کیسن در ژاپن اشاره کرد. در این میان، دو دانشگاه زنان «سوک مینوگ» و «دوک سونگ» در کشور کره جنوبی نیز قابل توجه‌اند. (خبرگزاری مهر، 1390/05/16)

2. پیشینه پژوهش

از آنجا که پژوهش حاضر با استفاده از مفاهیم مستخرج از سند اسلامی شدن دانشگاهها انجام شده است؛ لذا به طور مستقیم با عنوان پژوهش حاضر، پژوهشی یافت نشد. از طرفی، سند مذکور یک سند داخلی و ملی در کشور محسوب می‌شود و در این زمینه پژوهش خارجی مطابق با عنوان پژوهش موجود نیست. البته به برخی از نتایج پژوهشهای انجام شده در زمینه دانشگاه اسلامی، سند اسلامی شدن دانشگاهها و دانشگاه تک‌جنسیتی در جدول 1 اشاره شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

8 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

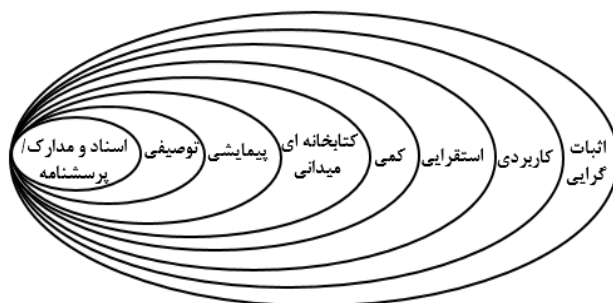
جدول 1: پیشینه پژوهش

محقق	عنوان	یافته‌ها
2	طوقدار حسینی و ملکی آوارسین، 1399	بررسی دیدگاه اساتید دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز نسبت به مؤلفه‌های اسلامی شدن دانشگاهها
3	جعفرزاده و همکاران، 1399	شناسایی و ارزیابی کارکردهای دانشگاه اسلامی با رویکرد اهمیت-عملکرد (مطالعه موردی دانشگاه امام صادق)
4	نعیمی و موسوی امیری، 1398	تدوین الگوی مؤلفه‌های مؤثر بر تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاه اسلامی
5	کشتکار و نوروزی، 1395	الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری مدظله‌العالی
6	اصغری، 1393	بررسی آثار و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی تفکیک جنسیتی در دانشگاهها به روش گراندد تئوری (مطالعه موردی: دانشگاه غیر انتفاعی ارشاد دماوند)
7	فناحی و همکاران، 1392	دانشگاه اسلامی و چشم‌انداز آن از منظر قرآن کریم

ب) روش و ابزار

پارادایم پژوهش حاضر، اثبات‌گرایی و راهبرد پژوهش، پیمایشی است. از منظر جهت‌گیری، پژوهش کاربردی و از منظر جمع‌آوری اطلاعات، جزء مطالعات توصیفی است که به روش میدانی و با ابزار پرسشنامه، داده‌ها جمع‌آوری شده‌اند. لایه‌های پژوهش حاضر بر اساس مدلی اقتباس شده از پیاز پژوهش ساندرز¹ و دانایی‌فرد و همکاران (1392)، در شکل 1 نشان داده شده است. ابتدا با استفاده از تحلیل محتوای سند اسلامی شدن دانشگاهها، ابعاد یا مؤلفه‌های مندرج در آن در چهار حوزه فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی استخراج شد. پرسشنامه به صورت محقق ساخته بر اساس شاخصهای علمی و اجتماعی مستخرج از سند مذکور طراحی شده است.

رسول عباسی و همکاران ♦ 9

شکل 1: پياز پژوهش

جامعه آماری پژوهش، شامل اساتید، کارکنان و دانشجویان دانشگاه حضرت معصومه (س) و حجم آن برابر 1600 نفر است. حجم نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران، 309 نفر محاسبه شده است. روش نمونه گیری به روش در دسترس¹ می باشد. پرسشنامه به صورت الکترونیکی و در قالب شبکه های اجتماعی دانشگاه در اختیار جامعه آماری قرار گرفت و از بین پرسشنامه های پاسخ داده شده، تعداد 140 پرسشنامه پذیرفته شد. لذا نرخ بازگشت پرسشنامه ها، 45 درصد بوده است.

(د) یافته ها

با تحلیل محتوای سند اسلامی شدن دانشگاهها، شاخصهای علمی و اجتماعی در چهار بعد فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی استخراج شده است. سپس بر اساس این شاخصها، پرسشنامه محقق ساخته با طیف پنج گزینه ای لیکرت طراحی شده است. ابعاد مستخرج از سند در جدول 2 آورده شده است.

جدول 2: ابعاد عملکرد دانشگاه اسلامی (مستخرج از سند اسلامی شدن دانشگاهها)

ردیف	ابعاد	مؤلفه ها	شاخصها
1	تربیتی - فرهنگی	میزان رعایت اخلاق اسلامی	رعایت اخلاق حرفه ای اسلامی از سوی اساتید در برخورد با دانشجویان - رعایت اخلاق حرفه ای اسلامی از سوی کارکنان در برخورد با دانشجویان - رعایت معیارهای اخلاق حرفه ای اسلامی در اقدامات جذب و نگهداشت منابع انسانی دانشگاه - میزان رسیدگی به اعتراضات در خصوص عدم رعایت اخلاق حرفه ای در دانشگاه - میزان برگزاری کارگاههای آموزشی اخلاق حرفه ای.
2		نفی خودباختگی در مقابل تمدن غرب	میزان توصیه اساتید به دانشجویان در خصوص خودباوری، استقلال و نفی سرسپردگی به غرب - بیان نواقص فرهنگ و تمدن غرب توسط اساتید - حجم برنامه های تئیینی در خصوص خودباوری و فهم فرهنگ و تمدن غرب.
3		توجه به فرهنگ امامت و انتظار	حجم برنامه های فرهنگی با موضوع امام شناسی و ولایت - حجم برنامه های فرهنگی با موضوع ظهور و انتظار.
4		رعایت شئون و ارزشهای اسلامی و حفظ قداست فضای آموزش عالی در فضای	میزان رعایت ادب اسلامی در تعاملات بین دانشجویان - میزان رعایت ادب اسلامی در تعاملات بین پرسنل - میزان رخداد رفتارهای خلاف شئون اسلامی.

1. Convenient Sampling

10 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

5	عمومی دانشگاه	دغدغه اساتید به تربیت دانشجویان در کنار تعلیم - وجود نکات یا اقدامات تربیتی در تدریس اساتید.
6	پیوستگی فعالیت‌های تعلیم و تربیت	میزان نقش آفرینی اساتید و کارکنان به عنوان الگوی سبک زندگی اسلامی - ایرانی برای دانشجویان - حجم برنامه‌های فرهنگی در خصوص تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی ایرانی - ترویج و نظارت بر سبک زندگی دانشجویی در خوابگاه‌های دانشجویی.
7	تجلی بخشی الگوی سبک زندگی اسلامی - ایرانی	مشارکت حداکثری دانشگاهها در تمدن اسلامی نوین
8	میزان تطابق نظام اداری دانشگاه با نظام فرهنگی تربیتی - میزان تطابق نظام آموزشی دانشگاه با نظام فرهنگی تربیتی	حجم پژوهش‌های تبیینی در خصوص تحقق تمدن اسلامی نوین - میزان اهتمام به پژوهش‌های مسئله‌محور در راستای رفع موانع تمدنی نظام.
9	جامع فرهنگی - تربیتی	میزان تطابق نظام اداری دانشگاه با نظام فرهنگی تربیتی - میزان تطابق نظام آموزشی دانشگاه با نظام فرهنگی تربیتی - میزان تطابق نظام خدمات دانشجویی دانشگاه با نظام فرهنگی تربیتی.
10	الگوسازی و تجلیل از شخصیتها و مفاخر علمی - فرهنگی کشور	تعداد برنامه‌های معرفی و تجلیل از مفاخر علمی - فرهنگی کشور در طول سال - وجود برنامه‌های فاخر برای معرفی شخصیت‌های برتر دانشگاه.
11	تدوین شاخصهای تکریم و فرایند شناسایی و انتخاب اساتید الگو	تدوین و ابلاغ شاخصهای اخلاقی و رفتاری برای انتخاب اساتید برتر در دانشگاه - تدوین و ابلاغ شاخصهای آموزشی و پژوهشی برای انتخاب اساتید برتر در دانشگاه - طراحی و اجرای فرایند انتخاب اساتید برتر الگو در دانشگاه.
12	تعهد و ایجاد وابستگی به آرمانهای انقلاب اسلامی و طراحی برنامه‌های مختلف به منظور تقویت باورهای دانشگاهیان در مقابله با تهدیدهای جنگ نرم دشمن و در خدمت جامعه بودن دانشگاه	وجود برنامه‌های تبیین گر آرمانهای انقلاب اسلامی؛ مانند کرسی‌ها - تعداد برنامه‌های تبیینی در خصوص تهدیدهای جنگ نرم دشمن - میزان حمایت از مسئله‌محوری دانشگاه و تشویق اساتید به اتخاذ این رویکرد - انتخاب عناوین پژوهشی در دانشگاه مبتنی بر مسائل و معضلات جامعه.
13	ترغیب اساتید به مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی - تربیتی و اجتماعی	اعطای امتیاز به اساتید به علت مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی - تربیتی و اجتماعی.
14	حمایت از جلسات نقد، مناظره و کرسی‌های آزاداندیشی به منظور افزایش نشاط سیاسی دانشگاهها	تعداد جلسات نقد، مناظره و کرسی‌های آزاداندیشی در فضای دانشگاه - سهولت دریافت مجوز برگزاری مناظره طرفداران حزبیهای مختلف در دانشگاه در چارچوب قانون
15	تعامل اساتید با مسئولین دستگاهها و مسئولین ارشد نظام	میزان تعامل با همکاری اساتید با دستگاههای دولتی - میزان تعامل اساتید با مدیران ارشد نظام.
16	طراحی برنامه‌های آموزشی و پژوهشی به منظور تبیین دستوردهای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس	تعداد برنامه‌های آموزشی به منظور تبیین دستوردهای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس - تعداد پژوهش‌های دانشگاه (در قالب طرح یا پایان‌نامه) به منظور تبیین دستوردهای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس.
17	حمایت از مؤسسات و مراکز مطالعاتی - تحقیقاتی به منظور تولید و استفاده بهینه از محصولات آنان در حوزه انقلاب اسلامی و استکبارستیزی	همکاری یا حمایت از دیگر مؤسسات برای تولید محصولات در حوزه انقلاب اسلامی و استکبارستیزی - معرفی و استفاده از محصولات دیگر مؤسسات در حوزه انقلاب اسلامی و استکبارستیزی.
18	برنامه‌ریزی برای ابداع روشهای نوین در عرصه آزاداندیشی و خردورزی	تدوین برنامه‌هایی برای ابداع روشهای نوین در عرصه آزاداندیشی و خردورزی - تعداد عرصه آزاداندیشی و خردورزی
19	ترویج اسلام ناب محمدی و مقابله با آفت‌های التقاط، تحجر، سطحی‌نگری، خرافه‌گرایی، بدعت و عرفانهای نوظهور	تعداد برنامه‌های تبیین‌گر دین اسلام ناب - تعداد برنامه‌های تبیینی برای مقابله با التقاط، تحجر، سطحی‌نگری، خرافه‌گرایی، بدعت و عرفانهای نوظهور
20	ایجاد سازوکار تقویت نشاط و امید به آینده به منظور افزایش روحیه نشاط و پویایی	تعداد فعالیتهای فوق برنامه شاد و نشاط‌آور - تعداد برنامه‌های تفریحی، اردو یا بازدید - تعداد برنامه‌های آموزش رشد و پیشرفت شخصی
21	آموزش مدیریت زمان و کسب مهارتهای لازم جهت استفاده بهینه از وقت و عمر	تعداد کارگاههای آموزش مدیریت زمان - تعداد کارگاههای آموزشی در خصوص برنامه‌ریزی فردی.
22	تقویت تشکلهای دانشجویی به منظور مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های دانشگاهی	میزان حمایت مالی از تشکلهای دانشجویی - میزان حمایت معنوی از تشکلهای دانشجویی - میزان سهولت راه‌اندازی و عدم مداخله در عملکرد تشکلهای دانشجویی - تعداد تشکلهای

11 ♦ رسول عباسی و همکاران

دانشجویی فعال در دانشگاه - نسبت تشکلهای دانشجویی فعال به کل تشکلهای.		
میزان حمایت از گسترش ورزش همگانی یا حرفه‌ای - حجم برنامه‌های اجرا شده ورزش همگانی در دانشگاه - میزان امکانات ورزشی در دانشگاه.	ترویج ورزش با تأکید بر ورزش همگانی و توسعه امکانات ورزشی در دانشگاهها	22
استفاده از ظرفیت و توان دانشجویان به صورت پاره‌وقت برای اداره امور دانشگاه - میزان توجه به پیشنهادها و ایده‌های دانشجویان در چگونگی مدیریت دانشگاه - میزان توجه به انتقادات دانشجویان از عملکرد مدیران دانشگاه.	زمینه‌سازی و استفاده حداکثری از ظرفیتها و توان دانشجویان در همکاری برای اداره امور دانشگاه	23
تعداد فعالیتهای فوق برنامه در موضوع دفاع مقدس - تعداد برنامه‌های تکریم شهید.	توسعه فعالیتهای علمی، فرهنگی، ادبی و هنری در حوزه‌های دفاع مقدس و تکریم مقام والای شهیدان.	24
وجود آیین‌نامه‌هایی در خصوص نحوه پوشش و رفتار حرفه‌ای در محیطهای آموزشی دانشگاه یا مجموعه‌های وابسته - اجرای دقیق استانداردها و آیین‌نامه‌های پوشش و رفتار حرفه‌ای در محیط دانشگاه و مجموعه‌های آن - میزان رعایت استانداردهای پوشش اسلامی در دانشگاه از سوی دانشجویان - میزان رعایت رفتار حرفه‌ای دانشجویی در محیط دانشگاه.	اجرای دقیق و به‌روزرسانی استانداردها و آیین‌نامه‌های پوشش و رفتار حرفه‌ای در محیطهای آموزش و درمان دولتی و غیر دولتی	25
تعداد برنامه‌های تهذیب روحی و اخلاقی و تعالی معنوی برای کارکنان دانشگاه - تعداد برنامه‌های تهذیب روحی و اخلاقی و تعالی معنوی برای اساتید دانشگاه.	ترتیب و تهذیب روحی و تعالی معنوی سرمایه انسانی.	26
میزان تولید مقالات و کتب علمی - میزان استنادات به آثار علمی دانشگاه - میزان رجوع علمی دیگر دانشگاهها به اساتید این دانشگاه - رتبه دانشگاه در میزان تولیدات علمی در سطح منطقه و جهان اسلام.	خودکفایی علمی و دستیابی دانشگاهها به اقتدار علمی و کسب مرجعیت علمی فرهنگی و اقتصادی در منطقه و جهان اسلام.	27
رتبه دانشگاه در موضوعات عملکردی مختلف - پیشتازی دانشگاه در تربیت دانشجویان توانمند.	الگو بودن دانشگاه برای سایر دانشگاهها.	28
میزان فعالیتهای مشترک دانشگاه با حوزه‌های علمی با تأکید بر حل مشکلات فرهنگی - سیاسی و اجتماعی جامعه - میزان مشارکت دانشگاه با حوزه علمی در تدوین، بازنگری و اصلاح متون علوم انسانی و برنامه‌های درسی - تعداد کتب اسلامی تدوین شده مشترک با حوزه علمی در رشته‌های مختلف علوم انسانی.	تعامل حوزه و دانشگاه با تأکید بر حل مشکلات فرهنگی - سیاسی و اجتماعی جامعه و تدوین، بازنگری و اصلاح متون علوم انسانی و برنامه‌های درسی	29
کیفیت علمی دانش‌آموختگان دانشگاه - پابندی دینی دانش‌آموختگان دانشگاه - توان خلاقیت و نوآوری دانش‌آموختگان دانشگاه - کیفیت برنامه‌های آموزشی دانشگاه برای تربیت محققان نوآور و توانمند.	پرورش نخبگان عالم، معتقد و تقویت خلاقیت و عقلانیت در راستای تعالیم اسلامی و تربیت محققان نوآور و توانمند برای تحلیل چالشهای علمی و بین‌المللی	30
سطح دانش اساتید دانشگاه - سطح تدین اساتید دانشگاه - سطح مسئولیت‌پذیری و وظیفه‌شناسی اساتید دانشگاه در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی - سطح عدالت‌خواهی اساتید دانشگاه.	اساتید عالم، متدین و عدالت‌خواه و آزاد اندیش و مسئولیت‌پذیر در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی	31
میزان پژوهش‌محوری کلاسهای درس اساتید - برگزاری کارگاههای کاربردی شناسایی و رفع نیازهای علمی یک دانشگاه اسلامی	دوره‌های آموزشی پژوهش‌محور و مسئله‌محور پیرامون نیازهای علمی دانشگاه اسلامی در مقاطع تحصیلی	32
میزان برگزاری کرسی‌های نقد و نظریه‌پردازی - میزان برگزاری جلسات مباحثه یا مناظره علمی - آموزش چگونگی نقد و مناظره علمی به دانشجویان	نهضت نقد علمی در نظام آموزشی و ترویج رویکرد نقادانه علمی در مواجهه با نظریه‌ها و متون موجود	33
میزان استفاده از آخرین فناوری‌های آموزشی در دانشگاه - میزان استفاده از آخرین نظریه‌های آموزشی منطبق بر ارزشهای اسلامی در دانشگاه - وجود امکان دسترسی به محتوای پایگاه داده‌های علمی سایر دانشگاهها و استفاده از آنها	آگاهی از آخرین دستاوردهای علمی بشر و بهره‌گیری از آنها متناسب با ارزشهای اسلامی برای استفاده در مراکز آموزش عالی	34
میزان حمایت و تأمین مقدمات رشد هنر اسلامی در دانشگاه - میزان حمایت از آموزشهای نظری و کاربردی در حوزه هنر متعهد - میزان برنامه‌های ترویجی برگزار شده در خصوص هنر اسلامی و متعهد.	تقویت ساختارهای حمایتی برای رشد هنر اسلامی و حمایت از آموزشهای نظری و کاربردی در حوزه هنر متعهد	35

12 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاههای تک جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

36	توسعه رشته‌های تخصصی به منظور تبیین و صیانت از آموزه‌ها، تجربیات و دستاوردهای انقلاب اسلامی و ارزشهای دفاع مقدس	
37	اعزام دانشجویان به فرصت مطالعاتی با توجه به نیازها و اولویتهای کشور- نظارت بر عملکرد و دستاوردهای دانشجویان در دوره فرصت مطالعاتی خارج از کشور.	
38	تعداد نظریات علمی تدوین شده در قالب مقالات علمی- تعداد نظریات ارائه شده به کرسی‌های نظریه‌پردازی.	پیشواز نهضت نرم‌افزاری
39	تعداد مقالات علمی و کاربردی تدوین شده بر اساس آموزه‌های دینی و وحیانی- تعداد کتب تدوین شده بر اساس آموزه‌های دینی و وحیانی.	تولید علوم کاربردی مبتنی بر آموزه‌های دینی و وحیانی.
40	طراحی نظام موضوعات و تعیین اولویتهای پژوهشی، به ویژه موضوعات پایان‌نامه‌ها با رویکرد اسلامی- طراحی نظام موضوعات و تعیین اولویتهای پژوهشی، به ویژه موضوعات پایان‌نامه‌ها با رویکرد مسئله‌محوری.	طراحی نظام موضوعات و اولویتهای پژوهشی و هدایت موضوعات پایان‌نامه‌ها و ساماندهی فرایندهای آن با اولویت علم بومی و علم دینی
41	میزان رعایت اخلاق پژوهش و اصول مالکیت فکری در دانشگاه- برخورداری تئیهی لازم در صورت رخداد سرقت ادبی یا هر گونه عدم رعایت هنجارهای پژوهشی- میزان رخداد سرقت ادبی در دانشگاه	رعایت هنجارهای پژوهشی و مالکیت فکری و معنوی در راستای نظام پژوهشی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی
42	میزان پایبندی مدیریت دانشگاه به رعایت عدالت در اداره دانشگاه به ویژه بین دانشکده‌ها و گروه‌های آموزشی- توجه به شاخصهای عدالت در آیین‌نامه‌های مدیریتی دانشگاه- کارآمدی کلی عملکرد مدیریت دانشگاه	عدالت‌محور و کارآمد
43	داشتن برنامه‌های جامع تعالی انسانی برای اساتید در دانشگاه- داشتن برنامه‌های جامع تعالی انسانی برای کارکنان در دانشگاه- میزان حمایت مادی و معنوی دانشگاه از تعاملات بین‌المللی اساتید و دانشجویان.	تقویت بعد علمی، مهارتی و اخلاقی سرمایه‌های انسانی و تعامل علمی در عرصه‌های بین‌المللی.
44	طراحی شاخصهای بومی ارزیابی عملکرد دانشگاه- تدوین استانداردهای بومی عملکرد در دانشگاه.	شاخصها و استانداردهای بومی
45	میزان نشاط مدیران دانشگاه- پویایی مدیران دانشگاه و استقبال از تحولات.	پویا و بانشاط
46	میزان انطباق فضاهای کالبدی دانشگاه با اصول معماری اسلامی ایرانی- میزان انطباق فضاهای کالبدی دانشگاه با شرایط محیطی منطقه.	طراحی، بهسازی و متناسب‌سازی فضاهای کالبدی دانشگاه بر اساس معماری اسلامی- ایرانی و رعایت شرایط محیطی
47	تدوین شاخصهای اسلامی شایستگی مدیران دانشگاه- میزان استناد به شاخصهای شایستگی مدیران در انتصاب آنها.	شاخصها و ملاکهای اسلامی شایسته‌سالاری درمدیران دانشگاهی

به منظور ارزیابی روایی پرسشنامه طراحی شده برای ارزیابی عملکرد دانشگاهها بر اساس سند اسلامی‌سازی دانشگاهها، از روایی ظاهری، روایی صوری و روایی سازه استفاده شده است. برای سنجش روایی ظاهری، سؤالها در قالب پرسشنامه‌ای در اختیار چهار پژوهشگر قرار گرفت و روایی ظاهری تأیید شد. برای بررسی روایی محتوایی (صوری)، شاخصها در قالب فرم CVI¹ در اختیار هفت نفر از اساتید و خبرگان حوزه و دانشگاه قرار گرفت. حداقل مقدار عددی قابل قبول برای شاخص CVI، برابر با 0/79 است (مرادی، 1395). مقدار عددی به دست

1. Content Validity Index

شاخص CVI توسط والتز و باسل ارائه شده است. بدین صورت که خبرگان سؤالات را بر اساس سه معیار «ربوط بودن»، «واضح بودن» و «ساده بودن» بر مبنای طیف لیکرته چهار قسمتی مشخص می‌کنند.

رسول عباسی و همکاران ♦ 13

آمده برای اکثر سؤالات، بالای 0/80 می‌باشد. البته بر اساس پیشنهاد های اصلاحی خبرگان، سؤالا اصلاح شده‌اند. به برخی از ویرایشهای انجام گرفته در سؤالا در جدول 3 اشاره شده است.

جدول 3: نمونه اصلاحات صورت گرفته در شاخصها بر اساس نظر خبرگان

اصلاحیه سؤال	سؤال
منابع انسانی (کارکنان و اساتید) در صورت مواجهه با رعایت نشدن موازین اخلاق اسلامی از سوی دیگر کارکنان، مدیران و اساتید، توانایی اعتراض دارند.	به اعتراضات در خصوص عدم رعایت اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه رسیدگی می‌شود.
مبنای برخورد کارکنان و اساتید با دانشجویان در دانشگاه بر اساس عدالت می‌باشد.	در برخورد با دانشجویان، اخلاق اسلامی از سوی اساتید و کارکنان رعایت می‌شود.
برنامه‌هایی برای تقویت باور به توانایی‌های خود در دانشجویان صورت می‌گیرد	تقویت خودباوری در دانشجویان صورت می‌گیرد.
از ظرفیت دانشجویان در کارهای دانشجویی و پاره وقت در دانشگاه استفاده می‌شود.	از دانشجویان در کارهای دانشجویی و پاره وقت در دانشگاه استفاده می‌شود.
دانشگاه در زمینه‌های فرهنگی یا سیاسی با حوزه علمیه تعامل دارد.	دانشگاه در زمینه‌های فرهنگی یا سیاسی با حوزه تعامل دارد.

سنجش پایایی پرسشنامه از طریق بررسی ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی صورت گرفته است. همچنین برای سنجش روایی سازه پرسشنامه، از معیار روایی همگرا و روایی واگرا استفاده شده است. برای سنجش روایی همگرا و واگرا، به ترتیب میانگین واریانس استخراجی¹ و آزمون فورنل و لارکر بررسی شدند. مقادیر بارهای عاملی و معناداری ضرایب استاندارد در شکلهای 2 و 3 و همچنین مقادیر عددی ضریب آلفای کرونباخ، ضریب پایایی ترکیبی و مقدار AVE در جدول 4 و آزمون فورنل و لارکر در جدول 5 گزارش شده است.

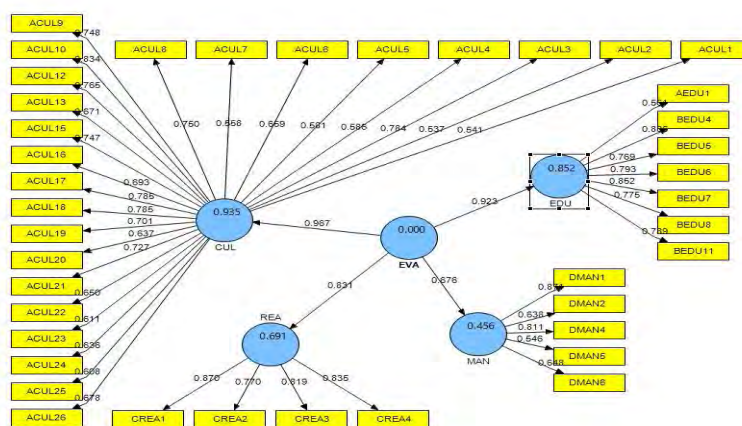
جدول 4: نتایج پایایی و روایی آزمونها

ابعاد	ضریب آلفای کرونباخ	ضریب پایایی ترکیبی	میانگین واریانس استخراجی
فرهنگی - تربیتی (CUL)	0/948	0/953	0/466
آموزشی (EDU)	0/889	0/915	0/609
پژوهشی (REA)	0/842	0/894	0/679
مدیریتی (MAN)	0/801	0/833	0/508

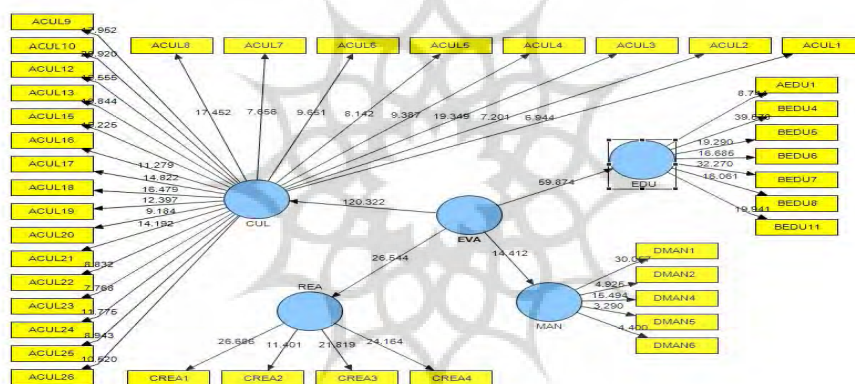
جدول 5: آزمون فورنل و لارکر

ابعاد	فرهنگی - تربیتی	آموزشی	پژوهشی	مدیریتی
فرهنگی - تربیتی	0/862			
آموزشی	0/843	0/780		
پژوهشی	0/547	0/593	0/712	
مدیریتی	0/736	0/775	0/533	0/824

1. Average Variance Extracted (AVE)

شکل 2: مدل اندازه‌گیری در حالت تخمین ضرایب استاندارد

شکل 3: مدل اندازه‌گیری در حالت معناداری ضرایب استاندارد

اعداد گزارش شده در شکل 2 بیانگر این است که بارهای عاملی سؤالات بیشتر از 0/5 و معناداری ضرایب استاندارد خارج از محدوده 1/96 تا 1/96- قرار دارد. گفتنی است که سؤالی با بار عاملی کمتر از 0/5 حذف شده و مدل مجدداً اجرا و آزمون شده است. مقادیر AVE بیشتر از 0/5، مقادیر مربوط به ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بیشتر از 0/7 است. همچنین با توجه به اینکه اعداد مندرج در قطر اصلی آزمون فورنل و لارکر از مقادیر زیرین خود بیشتر می‌باشند، لذا مدل از اعتبار قابل قبول برخوردار است.

برای بررسی وضعیت موجود ابعاد دانشگاه اسلامی در دانشگاه حضرت معصومه(س)، با توجه به نرمال بودن داده‌ها، از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. آزمون تی تک نمونه‌ای زمانی استفاده می‌شود که محقق قصد مقایسه میانگین نمونه با یک عدد ثابت یا یک ادعا را دارد. با توجه به استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت در پژوهش حاضر، برای مقایسه از عدد سه استفاده شده است.

رسول عباسی و همکاران ♦ 15

فرضیه: ابعاد فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی دانشگاه دخترانه حضرت معصومه (س) مطلوب است.

نتایج بررسی فرضیه‌های پژوهش در جدول 6 آورده شده است.

جدول 6: وضعیت موجود ابعاد دانشگاه اسلامی در دانشگاه حضرت معصومه (س)

ابعاد	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای معیار
فرهنگی - تربیتی	140	3/2101	/49764	/04206
آموزشی	140	3/0147	/48090	/04064
پژوهشی - فناوری	140	3/0214	/50504	/04268
مدیریتی	140	2/9802	/30816	/02604

جدول 7: آزمون تی تک نمونه‌ای برای ابعاد

ابعاد	میانگین نظری = 3					
	فاصله اطمینان 95 درصد از اختلاف میانگین			سطح معناداری	تی درجه آزادی	
	بالا تر	پایین تر	اختلاف میانگین نمونه از میانگین مورد نظر			
فرهنگی - تربیتی	4/996	139	/000	/21014	/1270	/2933
آموزشی	/362	139	/718	/01472	-/0656	/0951
پژوهشی - فناوری	/502	139	/616	/02143	-/0630	/1058
مدیریتی	-/759	139	/449	-/01978	-/0713	/0317

بر اساس جدول 7، مقدار سطح معناداری برای بعد فرهنگی - تربیتی کمتر از 0/05 است؛ لذا H_0 رد می‌شود. بنابر این، میانگین بعد فرهنگی - تربیتی مخالف عدد سه می‌باشد و از آنجا که حدهای بالا و پایین، هر دو مثبت‌اند؛ لذا مقدار عددی میانگین بعد فرهنگی - تربیتی جامعه، بزرگ‌تر از عدد سه می‌باشد و در مورد بعد مذکور، وضعیت موجود بهتر از وضعیت مطلوب است. همچنین سطح معناداری ابعاد آموزشی، پژوهش و فناوری و مدیریتی، بزرگ‌تر از 0/05 است؛ لذا H_0 پذیرفته می‌شود و از آنجا که حد بالا و پایین، یکی مثبت و یکی منفی است؛ بنابر این، مقدار عددی میانگین ابعاد مذکور حدود عدد سه، مورد پذیرش می‌باشد. لذا بین وضعیت موجود با وضعیت مطلوب در خصوص ابعاد آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی، تفاوتی وجود ندارد و میانگین ابعاد مذکور حدوداً برابر با عدد سه است.

ه) بحث و نتیجه‌گیری

ممیزی عملکرد نهاد دانشگاه از منظر ارزشهای غالب در جامعه، از اهمیت وافری برخوردار است. سند اسلامی شدن دانشگاهها نیز سندی است که ارزشهای جامعه اسلامی ایران در آن متجلی شده است. همچنین از آنجا که توسعه دانشگاههای تک‌جنسیتی برای دختران و پسران، به عنوان یک اقدام راهبردی در سند دانشگاه اسلامی مطرح شده است؛ پژوهش حاضر با هدف «بررسی وضعیت عملکرد یک دانشگاه تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی‌سازی

16 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

دانشگاهها» انجام شد. در این پژوهش، ابتدا شاخصهای دانشگاه اسلامی از سند اسلامی شدن دانشگاهها در چهار بعد فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی استخراج شد. سپس با تأیید روایی و اعتبار آنها، به صورت مطالعه موردی در دانشگاه حضرت معصومه(س) اجرا و مشخص شد این دانشگاه در مجموع از وضعیت قابل قبولی در این شاخصها برخوردار است.

از منظر مقایسه با تحقیقات پیشین، تحقیقات اندکی به این شکل به موضوع سند دانشگاه اسلامی پرداخته‌اند. طوقدار حسینی و ملکی آوارسین (1399) به این نتیجه رسیدند که از نگاه اساتید، به ترتیب مؤلفه‌های فرهنگی - تربیتی، آموزشی، پژوهشی - فناوری و مدیریتی، بر اسلامی شدن دانشگاهها مؤثرند. البته در برخی پژوهشها به تقویت برخی از ابعاد مورد استفاده در این پژوهش اشاره شده است که در ادامه به تحقیقات همسو پرداخته می‌شود.

در بعد فرهنگی - تربیتی، در سند دانشگاه اسلامی بر رعایت اخلاق اسلامی در دانشگاه، به ویژه توسط اساتید تأکید شده است. عباسی و همکاران (1396) به توسعه شاخصهای اخلاق حرفه‌ای اساتید پرداختند و آن را از دیدگاه دانشجویان دانشگاههای قم، صنعتی قم، حضرت معصومه(س) و پردیس فارابی دانشگاه تهران سنجش کردند که نتایج، حاکی از وضعیت مناسب این شاخصها بود. کشتکار و نوروزی (1395) سه محور «دانشجوی انقلابی»، «استاد متقی و عالم» و «اهداف انقلاب اسلامی» را به عنوان اجزای الگوی نهایی حرکت به سمت دانشگاه اسلامی، ارائه کردند. فضل‌الهی و زمانی ده‌یعقوبی (1390) به ضرورت ترویج استانداردها و آیین‌نامه‌های پوشش و رفتار حرفه‌ای در محیط‌های آموزشی اشاره کردند که با یافته‌های این پژوهش در زمینه‌های فرهنگی و تربیتی همسو است.

در بعد آموزشی، فضل‌الهی قمشی و اسلامی‌فر (1390) به وحدت بین نهادهای علمی حوزوی و دانشگاهی، به خصوص در بازنگری و اصلاح متون علوم انسانی و برنامه‌های درسی اشاره می‌کنند که با یافته‌های این پژوهش همسو است. همچنین استیری و همکاران (1398) به کمبود آموزشهای لازم به دانشجویان به منظور توانمندسازی آنان برای استفاده صحیح و حتی کارآفرینانه از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی اشاره کرده‌اند.

تعداد فراوانی از تحقیقات پیشین به موانع توسعه پژوهش و فناوری در دانشگاهها پرداخته‌اند. محسنی و شفیع‌زاده (1392) به وضعیت نامطلوب دانشگاههای دولتی مستقر در شهر تهران از نظر تبدیل دانش به فناوری اشاره دارند. این یافته‌ها با نتیجه پژوهش حاضر تا حدودی همسو است؛ زیرا دانشگاه مورد مطالعه نیز از نظر پژوهشی در حد متوسط قرار دارد.

بعد مدیریتی - اجرایی در این پژوهش با نتایج قلی‌پور و همکاران (1397) همسو است. آنها شش بعد اصلی شایستگی مدیران دانشگاه اسلامی را شناسایی کردند که شایستگی‌های مدیریتی و اجرایی، یکی از آن ابعاد بود. همچنین جوانبخش و همکاران (1399)، شایستگی سازمانی (مدیریتی، عقیدتی/سیاسی، عملیاتی و فنی) را به عنوان یکی از ابعاد شایستگی‌های مدیران دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی و نعمتی و موسوی امیری (1398) مؤلفه‌های مدیریتی - ساختاری، مالی - اعتباری، قانونی - حقوقی و فناوری اطلاعات را به عنوان برخی مؤلفه‌های مؤثر بر تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاه اسلامی تبیین کردند.

پیشنهادها

در راستای تقویت بعد فرهنگی - تربیتی دانشگاه اسلامی، پیشنهادهای ذیل بر مبنای یافته‌های تحقیق و برآمده از سند اسلامی شدن دانشگاهها قابل طرح است:

- با هدف ارتقای تهذیب نفس و کنترل درونی، پیامهای اخلاقی در خصوص پرهیز از بدگویی نیروی انسانی نسبت به یکدیگر در بین کارکنان و اساتید دانشگاه توزیع شود.
  - برنامه‌های فرهنگی و فوق برنامه، به ویژه در خوابگاهها برای ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی در بین دانشجویان، به ویژه در مقوله‌های تغذیه سالم و زمانبندی مناسب استراحت طراحی و اجرا شود.
  - با دعوت از خانواده شهدا برای حضور در محیط دانشگاه، سیره شهدا برای دانشجویان تبیین شود.
  - کارگاههای آموزشی در راستای تقویت سطح مهارتهای دانشجویان در مواردی همچون مهارتهای مدیریت زمان، فن بیان، اعتماد به نفس، روحیه کارآفرینی، دانش فعالیتهای اقتصادی، اصول مذاکره و به ویژه کارآفرینی برگزار شود.
  - از ظرفیت و توان دانشجویان در اداره دانشگاه در قالب کار دانشجویی بیشتر استفاده شود تا به ارتقای توانمندی و مسئولیت پذیری آنان کمک کند.
  - با اختصاص بودجه بیشتر و اعمال دخالت کمتر در برنامه‌های تشکلهای دانشجویی، شرایط همکاری بیشتر دانشجویان در فعالیتهای فرهنگی و تربیتی فراهم شود.
  - نفی خودباختگی در مقابل تمدن غرب، بیش از پیش در دستور کار فرهنگی مدیران دانشگاهها قرار گیرد. در این زمینه برای نمونه می‌توان به منع اساتید و دانشجویان از کاربرد واژه‌های بیگانه دارای معادل مناسب فارسی در عناوین و محتوای رساله‌ها و پایان‌نامه‌های دانشجویی اشاره کرد.
  - برخی شاخصهای مربوط به اثرگذاری و نقش‌آفرینی اساتید در حل مسائل ملی و محلی و همچنین نگرش کاربردی اساتید در آموزش و پژوهش، احصا و در آیین‌نامه ارتقای اساتید لحاظ شود.
  - در ارزیابی اساتید، به ساعات حضور فیزیکی استاد در دانشگاه، میزان پاسخگویی آنان در راستای حل مشکلات علمی دانشجویان و همچنین نحوه برخورد آنان با دانشجویان بر اساس شاخصهای اخلاق اسلامی توجه بیشتری شود.
  - با استفاده از ظرفیت فضای مجازی، ارتباط دانش‌آموختگان با مجموعه دانشگاهها تداوم یابد.
  - گفتمان تلاش و خطرپذیری برای آبادانی و توسعه رفاه همگانی در فضای عمومی دانشگاهها ترویج و تبلیغ شود.
  - دانشگاههای تک‌جنسیتی ویژه بانوان به صورت خاص بایستی به توانمندسازی دانشجویان دختر برای تربیت نسل و مدیریت داخلی خانواده توجه داشته باشند و زمینه رشد و تعالی دانشجویان دختر را در این عرصه فراهم کنند. ارائه برنامه‌های گسترده مشاوره خانواده پیشنهاد می‌شود.
  - ورزش همگانی به جای ورزش قهرمانی با هدف سلامت در دانشگاه فرهنگ‌سازی شود.
  - به برگزاری مسابقات ورزشی دانشجویان دختر توجه بیشتری شود.
- در راستای تقویت ابعاد آموزشی و پژوهشی و فناوری نیز پیشنهادهای ذیل قابل تأمل است:

18 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاههای تک جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

- نهادهای سیاستگذار، قانونگذار و برنامه ریز و مجری در کشور، مسائل ملی و محلی را در قالب پروژه های پژوهشی به دانشگاهها برای بررسی و ارائه راهکار ارجاع دهند.
  - علاوه بر فرهنگ سازی و تشویق صنایع به اخذ مشاوره از دانشگاهها، شرایط همکاری بیرونی اساتید در قالب طرحهای ارتباط با صنعت و جامعه تسهیل شود.
  - تسهیلات و بسترهای لازم برای تجاری سازی یافته های علمی و فناورانه دانشگاهیان به همراه تضمین خطر پذیری های تجاری سازی از طریق معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری فراهم شود.
  - کارگروه های فکری و اندیشه ورز در سطح معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری با همکاری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل شود تا با شناسایی مسائل اساسی نظام، فهرست آنها را به عنوان اولویتهای پژوهشی در تدوین پایان نامه ها و رساله ها و طرحهای پژوهشی به دانشگاهها ابلاغ کنند.
  - دفاتر ارتباط با صنعت دانشگاهها، با مشارکت یکدیگر، فرصتهای شغلی در بخش صنعت و خدمات را در یک تارنمای واحد درج کنند و به اطلاع دانشجویان سراسر کشور برسانند.
  - نظارت سختگیرانه تری از سوی دانشگاهها در خصوص رعایت اخلاق پژوهش و رعایت حقوق مالکیت فکری دیگران اعمال شود.
  - تنوع زیاد رشته های دانشگاهی برای دانشجویان دختر در دانشگاههای تک جنسیتی تأمین شود.
- با توجه به یافته های پژوهش و برای تقویت بعد مدیریتی در دانشگاه اسلامی، پیشنهادهای ذیل قابل طرح است:
- رعایت عدالت در همه امور، چه از منظر منابع انسانی؛ یعنی اساتید و کارکنان (رسمی، پیمانی، قراردادی، شرکتی) و چه از منظر دانشکده ها و گروه های علمی مختلف به عنوان یک اصل بنیادی مورد توجه مدیران دانشگاهها قرار گیرد. برای مثال، یک رئیس دانشگاه با تخصص مهندسی، عمده توجه خود را مصروف توسعه رشته های فنی نکند.
  - با توجه به وضعیت دشوار معیشتی روز جامعه، موضوع جبران خدمات کافی و شایسته اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاهها متناسب با این شرایط، مورد عنایت دولت و مجلس شورای اسلامی قرار گیرد.
  - از حضور و نقش آفرینی اساتید و دانشجویان در سطح بین المللی، به خصوص در موضوع همکاری در نهادهای علمی بین المللی، حمایت مادی و معنوی لازم به عمل آید.
  - به عوامل زیباشناختی در طراحی فضا و محیط فیزیکی دانشگاهها توجه ویژه شود.
  - با طراحی سازوکارهای تشویقی مناسب و همچنین برگزاری برنامه های خانوادگی مشترک برای اساتید و کارکنان، به توسعه نشاط و پویایی در دانشگاهها پرداخته شود.
- با توجه به حضور دانشجویان دختر در دانشگاهها، از ظرفیت زنان در مدیریت دانشگاهها نیز به خوبی استفاده شود.

منابع

- آذربایجانی، مسعود (1388). «عدالت جنسیتی و اشتغال زنان». مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)، ش 12(49): 81-116.
- استیری، لیا؛ حسین تفضلی و علیرضا سلطانی (1398). «جایگاه اشتغال زنان در سیاستهای کلان کشور بعد از انقلاب اسلامی». رهیافت انقلاب، ش 13(46): 159-181.
- اصغری، الهام و سعید نجیب مقدم (1393). «بررسی آثار و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی تفکیک جنسیتی در دانشگاهها به روش گراند تئوری (مطالعه موردی: دانشگاه غیر انتفاعی ارشاد دماوند)». اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی. <https://civilica.com/doc/320562>
- انتظاری، علی (1396). «آثار و پیامدهای تفکیک جنسیتی در دانشگاه علامه طباطبایی در مقایسه با دانشگاههای درگیر». علوم اجتماعی، ش 27(81): 246-311.
- پایگاه پرسمان (1391). «طرح تفکیک جنسیتی در دانشگاهها». قابل دسترس در: <https://www.porseman.com/!18931>
- جعفرزاده، مجتبی؛ سیامک طهماسبی و حسین قلی‌پور (1399). «شناسایی و ارزیابی کارکردهای دانشگاه اسلامی با رویکرد اهمیت-عملکرد (مطالعه موردی دانشگاه امام صادق)». مطالعات راهبردی بسیج، ش 86(23): 39-79.
- جوانبخش، مرجان؛ سیف‌الله فضل‌اللهی قمشی و محمود ابوالقاسمی (1399). «ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای شایستگی‌های مدیران دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی از دیدگاه اساتید مدیریت و اساتید تمدن اسلامی». مدیریت در دانشگاه اسلامی، ش 9(20): 374-349.
- حجازی، الهه و زهرا نقش (1386). «رابطه خودکارآمدی ریاضی، سودمندی درک‌شده ریاضی و راهبردهای خودتنظیمی با پیشرفت ریاضی در دانش‌آموزان، یک مقایسه جنسیتی». مطالعات زنان، ش 1(2): 84-102.
- خان‌محمدی، کریم (1385). «بررسی فرایند اسلامی کردن دانشگاهها». دانشگاه اسلامی، ش 10(32): 26-42.
- خبرگزاری مهر (1390). «گزارش ویژه مهر از دانشگاهها و کالج‌های تک‌جنسیتی دنیا». قابل دسترس در (1390/05/16): www.mehrnews.com/news/1353629
- دانایی‌فرد، حسن؛ سید مهدی الوانی و عادل آذر (1392). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع. تهران: صفار.
- ذاکر صالحی، غلامرضا (1384). دانشگاه ایرانی، درآمدی بر جامعه‌شناسی آموزش عالی. تهران: کویر.

20 ♦ چارچوب ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های تک‌جنسیتی بر اساس سند اسلامی شدن دانشگاهها

- طوقدار حسینی، پرنیز و صادق ملکی آوارسین (1399). «بررسی دیدگاه اساتید دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز نسبت به مؤلفه‌های اسلامی شدن دانشگاهها». *مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*، ش 24 (82): 89-110.
- عباسی، رسول؛ غزاله طاهری و جبار باباشاهی (1396). «وضعیت اخلاق حرفه‌ای اساتید دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان». *اخلاق در علوم و فناوری*، ش 12 (4): 1-10.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (1395). «سند اسلامی شدن دانشگاه»، مصوب جلسه 735 مورخ 25-04-1392 شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- فتاحی، امیر؛ سهراب مروتی و آمنه جوشن (1392). «دانشگاه اسلامی و چشم انداز آن از منظر قرآن کریم». *پژوهشهای میان‌رشته‌ای قرآن کریم*، ش 1 (4): 93-117.
- فضل‌الهی قمشی، سیف‌الله و سوده اسلامی‌فر (1390). «معیارهای دانشگاه اسلامی از دیدگاه استادان و دروس معارف اسلامی». *معرفت*، ش 20 (8): 73-86.
- فضل‌الهی، سیف‌الله و م. حیدرزاده (1398). «». *معرفت*، ش 28 (7): 69-81.
- فضل‌الهی، سیف‌الله و سیدرضا زمانی ده‌یعقوبی (1390). «راهکارهای اسلامی شدن دانشگاهها و اولویت‌بندی آنها با رویکردی به دیدگاه استادان دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم». *دانشگاه اسلامی*، ش 15 (1): 119-142.
- قلی‌پور، رحمت‌اله؛ سیدرضا سیدجوادین و محمدولی روزبهان (1397). «طراحی الگوی شایستگی مدیران دانشگاهی مبتنی بر سند دانشگاه اسلامی». *مدیریت منابع در نیروی انتظامی*، ش 6 (2): 1-34.
- قنبری، سیروس و کاظم منافی (1395). «الگوی راهبردی تحقق دانشگاه اسلامی از منظر امام خمینی (ره)». *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، ش 6 (19): 143-169.
- محسنی، هدی‌سادات و حمید شفیع‌زاده (1392). «بررسی وضعیت دانشگاههای دولتی تهران در تحقق فرایند دانش به فناوری». *راهبرد اجتماعی و فرهنگی*، ش 2 (7): 135-170.
- نعمتی، محمدعلی و سیده طیبه موسوی امیری (1398). «تدوین الگوی مؤلفه‌های مؤثر بر تحقق دانشگاه پژوهی در دانشگاه اسلامی». *مدیریت در دانشگاه اسلامی*، ش 1 (18): 81-102.
- Meece, J.L.; B.B. Glienke & S. Burg (2006). "Gender and Motivation". *Journal of School Psychology*, 44: 351-373.
- Moradi, M. & A. Miralmasi (2020). *Pragmatic research method*. (F. Seyyedi, Ed.) (1st ed.). Tehran: School of quantitative and qualitative research. Retrieved from <https://analysisacademy.com>
- Abbasi, R.; Gh. Taheri & J. Babashahi (2017). "The state of professional ethics of university professors from the perspective of students". *Ethics in science and technology*, 12(4): 1-10.
- Asghari, E. & S. Najib Moghadam (2014). "Investigating the effects and social and cultural consequences of gender segregation in universities using the grounded theory method (case study: Irshad Damavand non-profit university)". *The first*

national conference on sustainable development in educational sciences and psychology, social studies and cultural. Tehran.

- Azarbaijani, M. (2009). **“Gender Justice and Women’s Employment”**. *Women's Strategic Studies*, 12(46): 81-116.
- Danaeifard, H.; M. Alvani & A. Azar (2013). **Qualitative research methodology in management: a comprehensive approach**. Tehran: Safar.
- Entezari, A. (2017). **“Effects and consequences of gender segregation in Allameh Tabatabai University compared to other universities”**. *Social Sciences*, 27(81): 246-311.
- Fattahi, A.; S. Maruti & A. Joshen (2013). **“Islamic University and its perspective from the perspective of the Holy Quran”**. *Interdisciplinary research on the Holy Quran*, 4(1): 93-112. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=219219>
- Fazlollahi, S. & M. Heydarzadeh (2019). **“Islamic University; Teaching university (needs and challenges)”**. *Marafet*, 28(7): 69-81.
- Fazlollahi Qomshi, S. & S. Islamifar (2011). **“The criteria of Islamic University from the point of view of professors of Islamic studies (Scientific article of the Ministry of Science)”**. *Marafet*, 20(8): 73-86.
- Fazlollahi, S. & S.R. Zamani Dehyaqubi (2011). **“Islamization strategies of universities and their prioritization with an approach from the point of view of professors of Islamic Azad University of Qom branch”**. *Journal of Islamic University*, 15(1): 119-142.
- Gender segregation in the university. (2012). <https://www.porseman.com/118931>
- Ghanbari, S. & K. Manafi (2016). **“The strategic model of realization of Islamic University from the perspective of Imam Khomeini(RA)”**. *Islamic Revolution Journal*, 6(19): 143-169. doi: 10.22084/rjir.2016.1585
- Hejazi, E. & Z. Naghsh (2006). **“The relationship between math self-efficacy, perceived usefulness of math, and self-regulation strategies with math achievement in students: a gender comparison”**. *Women's Research*, 1(2): 84-102.
- Jafarzadeh, M.; S. Tahmasbi & H. Qolipour (2020). **“Identifying and evaluating the functions of an Islamic university with the importance-performance approach (a case study of Imam Sadiq University)”**. *Basij Strategic Studies*, 86(23): 39-79.
- Javanbakhsh, M.; S. Fazlollahi Qomshi & A. Abul Qasimi (2020). **“The dimensions, components and indicators of competences of managers of the University of Islamic Civilization from the point of view of management professors and Islamic civilization professors”**. *Managers of the University of Islamic*, 9(20): 349-374.
- Khan Mohammadi, K. (2016). **“Investigating the process of Islamization of universities in Iran (with a cultural policy approach)”**. *Epistemological Studies in Islamic University*, 10(32): 26-42.
- Mehr's special report on single-sex universities and colleges in the world, 2011. www.mehrnews.com/news/1353629.
- Mohseni, H. & H. Shafizadeh (2013). **“Examining the state of Tehran public universities in realizing the process of transforming knowledge into technology”**.

- Social and Cultural Strategy*, 2(7): 135-170. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=214756>
- Nemati, M. & S. Mousavi Amiri (2019). “**Compilation of the model of effective components on the realization of a research university in an Islamic university**”. *Management in Islamic University*, 1(18): 81-102. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=555583>
  - Qolipour, R., Seyyed javadin, S. & Roozbehan, M. (2017). **Designing the competence model of academic managers based on the document of Islamic University**. *Resource management in the police force*, 6(2), 1-34. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=359460>
  - Stiri, L.; H. Tafazoli & A. Soltani (2019). “**The position of women's employment in the macro policies of the country after the Islamic revolution**”. *Approach to the Islamic Revolution*, 13(46): 159-181.
  - Supreme Council of Cultural Revolution (2015). **Islamization of the university document**, approved by the 735 session dated 25-04-2013 of the Supreme Council of Cultural Revolution.
  - Toghdar Hosseini, P. & P. Maleki Avarsin (2020). “**Examining the views of professors of Islamic Azad University, Tabriz branch, regarding the components of Islamization of universities**”. *Epistemological studies in Islamic University*, 24(1)(82): 89-110. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=566915>
  - Zaker Salehi, G. (2005). **Iranian University, an introduction to the sociology of higher education**, Tehran: Kavir Pub.